

דף מקורות - פרשת ויגש – חשים בן דן

השיעור השבועי של הרב יצחק חי זאגא בבית הרב קוק, אור לו' טבת תשע"ז א. בראשית מו - 'ובני דן חשים. סוטה יג - כיון שהגיעו למערת המכפלה, אתא עשו קא מעכב, אמר להן ממרא קרית הארבע היא חברון, ואמר רבי יצחק קרית ארבע, ארבע זוגות היו, אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, איהו קברה ללאה בדידה, והאי דפייש דידי הוא. אמרו ליה, זבינתה. אמר להו נהי דזביני בכירותא, פשיטותא מי זביני? אמרו ליה אין.. אמר להו הבו לי איגרתא, אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא. ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא.. חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה, אמר להו מאי האי, ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי.. אמר להו, ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון? שקל קולפא מחייה ארישיה..

ב. בראשית יד - 'וישמע אברם כי נשבה אחיו.. וירדף עד דן. ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק. רש"י - שם תשש כחו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל. עד חובה. אין מקום ששמו חובה, אלא דן קורא חובה על שם עבודה זרה שעתידה להיות שם. סנהדרין צו - אמר רבי יוחנן: כיון שבא אותו צדיק עד דן, תשש כחו, ראה בני בניו שעתידין לעבוד עבודה זרה בדת, שנאמר וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדת, ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן, שנאמר מן נשמע נחרת סוסיו. רבינו בחיי - וירדוף עד דן. עד שחלה עליהן מדת הדין. פסחים ד - הוהוא דאמר, דונו דיני. אמרי, שמע מינה מן קאתי, דכתיב דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל.

ג. בראשית ל - 'ותאמר רחל דנני אלוקים וגם שמע בקלי.. על כן קראה שמו דן. רש"י - דנני וחייבני וזכני. חזקוני - דנני שנתעקרתי, וגם שמע בקלי שזכיתי לבנים. בראשית מט - 'דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל. יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור. לישועתך קויתי ד. רש"י - כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידן, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה. בראשית רבה צח - 'לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח, כיון שראה אותו שמת. אמר.. לישועתך קויתי ה'.

ד. דברים לד - 'ויעל משה.. אל הר נבו.. ויראהו ד'. את הגלעד עד דן. רש"י - הראהו בני דן עובדים עבודה זרה.. והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע. דברים לג - 'ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן.

ה. מלכים א' יב - 'ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד. אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ד' בירושלם.. ויעש שני עגלי זהב ויאמר.. רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדת.. וילכו העם לפני האחד עד דן. רלב"ג .. - שהיו אדוקים כל כך בע"ג עד שכבר היו באים עד קצה הארץ ללכת לעבוד העגל אשר בדת. במדבר רבה ב - 'צפון משם החשך יוצא לעולם וכנגדן שבט דן.. שהוא החשיך העולם בע"ז.. וחזר ירבעם על כל ישראל ולא קבלו ממנו אלא שבט דן.. ולכך צוה הקב"ה שיחנה דן בצפון..

ו. ירמיהו ח - 'מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל הארץ ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה עיר וישבי בה. כי הנני משלח בכם נחשים צפעונים.. מלבי"ם .. - בברכת יעקב.. יהי דן נחש עלי דרך הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור, שבני דן היו מלומדים ללחום עם רוכבי סוסים (ולכן היה דן המאסף לכל המחנות כי דרך הרוכבים ליפול על אחורי המחנה ברדפם אחריהם), עפ"ז ישאלו איך היה עתה להפך שנחרת סוסי האויב נשמע מדן, ובכ"ז לא נשך הנחש עקבי סוס ורוכבו.. וגם באו לתוך הארץ ויאכלו ארץ ומלואה? (תשובת ה') כי הנני משלח בכם. מה שאתם חושבים שדן דומה כנחש נהיה בהפך, כי אני השולח בכם נחשים צפעונים שהם קשים מנחש והם נשכו אתכם עצמכם, לא את סוסיכם.

ז. שמות לא - 'ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. ואמלא אתו רוח אלוקים.. ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.. תנחומא כי תשא יג - 'א"ר חנינא בן פזי אין לך גדול מכל השבטים משבט יהודה ואין לך ירוד מן שבט דן.. ובני דן חושים, אמר הקב"ה יבוא ויזדווג לו שלא תהא רוחו גסה, שגדול וקטן שוין לפני הקב"ה, א"ר חנינא לעולם אל יגיס אדם

בכבודו, המשכן נעשה בשני שבטים אלו ואף בהמ"ק כן עשוהו שלמה מיהודה וחירם מן שנאמר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי (מלכים א ז), ובדברי הימים כתיב בן אשה מן בנות דן שהיה אביו מנפתלי ואמו מן. מלב"ם -שלפעמים תחול השפע האלוקית על איש אחד להחכים או להשרות רוח נבואה עליו לבדו, ולפעמים תתרבה השפע כ"כ עד שיהיה הוא הצינור להשפיע שפע זו לזולתו.. ויאמר שהשפיע עליו שפע החכמה.. עד שיעבור ממנו אל אהליאב המוכן לזה ביותר, ואח"כ יפיץ המעין ויתרבו פלגיו עד שיעבור לרבים..

ח. למהלך האידיאות ב - 'בראשית מטעו של העם הזה.. נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט".. להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחמריות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה האלוקית, ולהצליח בזה את כל האדם כלו. למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית.. והאידיאה האלוקית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלוקית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני. עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה.. עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקנומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו..

ט. קובץ א' קסט - 'הכח המתפשט בעולם, העוסק בפעולות שכליות מדותיות ומעשיות, כשהוא מתרחק הרבה ממקורו העליון, נעשה עלוב, חשוך, ופעולותיו נעשות לקויות. בנפשו של אדם גם כן זו היא המדה הנוהגת. כשמשיבים אל המקור את הכח אל רוממות האצילות, הוא נעשה זך, טהור, מואר וחזק. כשהכח העליון צריך לחדש פעולות יותר בהירות, מאסף אליו את כחותיו שנשפלו, מתגדל ע"י אוסף זה הכח המקורי, ומחולל דברים חדשים.